

ШОЪЛ ТАВЫСЫ

РЕСПУБЛИКАЛЫК
ЯМАГАТ-ПОЛИТИКАЛЫК ГАЗЕТА

ГОЛОС СТЕПИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

№ 5 (9005)

8 ФЕВРАЛЬ

2024 йыл

КИШИ ЮМА

УВЫТ АЙЫ

1931-нши йылдан алып шыгады

8-нши ФЕВРАЛЬ – РОССИЯ ИЛМИСИНИНЪ КУЪНИ

Альим деген ат сыйлы

Россия илмисининъ куъни – илмиге яшав аьрекетин багыслаган баъри де альимлердинъ, тергевшилердинъ байрамы. Сол куън 1742-нши йылда патша I Петрдинъ тапшырувына коьре Россия империясынынъ биринши йогары илми ошагы – Петербург илмилер академиясы ашылган. Илмилер байлыгы аьдемлердинъ яшавын толы, онъайлы, кавыфсыз ягына туьрлентуьв мен байланыслы. Сол себептен илми аьрекетин бир еринде токталмага болмайды, неге десе аьдем дайым да оьрленеди эм ога яшавын онъайлыдан-онъайлы этуьв уьшин янъы алатлар эм технологиялар керегеди.

Россия илми тармагын-да сав дуньяга белгили коьп альимлер яркын ызларын калдырганлар: Михайло Ломоносов, Константин Циолковский, Дмитрий Менделеев, Игорь Курчатов, Сергей Королев, Петр Капица эм баскалары.

Совет заманларыннан

алып туьрли ерлерде бизим халкымыздынъ альимлери де аталык илмисине оз ульислерин косып келеди. Олардынъ бириси, бизим Ногай районымыздынъ айтувлы ваькили Султанхан Багат уылы Аджиманбетов (суьврете солда) 1971-нши йылда Орджоникидзе каласындагы

Тав авыл хозяйстволык институтынинъ «Авылхозяйстволык ис аьрекетин электрификациялава» деп аталган факультетин оқып кутарган. Оьзин мунда тек ийги ягыннан коьрсеткени уьшин сол йылдан алып бу куьнлерге дейим Султанхан Багат уылы бу йогары окув ошагында куллык этеди.

1976-нши йыл ол Москва каласындагы В.П.Горячкина атындагы авыл хозяйстволык асыллашылык инженерлерининъ институтындагы аспирантурага туьседи. 1985-нши йылда Элимиздинъ бас каласы Москвада техникалык илмилерининъ кандидаты атына диссертацияды яклайды. Абырайлы альим автомобиль хозяйствосы уьшин 70-тен артык инженерлер мен 6 магистрди оқытып аьзирлеген. Ол 100-ге ювык илми макалаларынинъ, 15 патентлерининъ, Москвада баспаланган «Авыл электригине 50 маслагатлар», «Автомобильлердинъ стартерли эм гибридли куьш алатлары» деген монографиядынъ авторы болады.

С.Аджиманбетов 2022-нши йылдынъ сентябрь айында техникалык илмилерининъ докторы деген сыйлы атты уьстинликке кепте яклаган.

Тарих илмилерининъ докторы Даниял Сейдахмед уылы Кидирниязов (суьврете), РАН Дагестан илми орталыгынинъ Тарих, археология эм этнография институтынинъ алдышы илми куллыкшысы, 2004-нши йылдан алып «Дагестан Республикасынынъ ат казанган илми аьрекетшиси» атты казанып, 30 йылдан артык заман Илмилер академия тармагында ис аьрекетин бардырады.

Даниял Кидирниязов оз илми куллыкларынынъ хыйлысын орта оьмирлердеги уллы евразия туьзликлеринде коьшпели, бу регионнынъ халкларынынъ, Россия эм Дагестан тарихлеринде коьрнекли ызын калдырган ногай халкына багыслаган. Ол 1988-нши йылда Азербайджан Илми академиясынинъ Тарих институтында «XVIII оьмирдеги орыс-ногай катнасувары» деген тема бойынша кандидат диссертациясын, сонъында 2001-нши йылда «Ногай-

лар XV-XVIII оьмирлерде» деген илми-тергев куллыгын да етимисли яклаган.

Альим 300-ге ювык илми куллыкларынынъ, 11 китаплерининъ авторы болады. Соны ман бирге ол коьп халклар ара, савлайроссиялык, Сырт Кавказда эм Дагестан Республикасында оьткерилетан илми сессияларынынъ эм конференцияларынынъ белсенли ортакшысы.

Россияда яшайтаган ногай халкында солай ок Би-Арслан Кочекаев, Рамазан Керейтов – тарих илмилерининъ докторлары, Насипхан Суьнова – филология илмилерининъ докторы деп те кень белгили. Илгерили оьрленуьв-

ге ульисин косатаган баъри альимлердинъ кеспили байрамы – Россия илмисининъ куъни мен ак юректен кутлаймыз. Илми-актарув аьрекетинде сизинъ етискен етимислериниз, каныгыслы кепте кыйын салувынъыз, яратувшылык излестирувлерге ымтылысынъыз, янъы ой-токтастарды яшавга киргистуьв аркасы ман бизим элимиздинъ куьш-куватлы илми негизи бар.

Сав болынъыз белсенли, салынган мыратта етисуьвге ниетленип куллык этетатанъыз уьшин! Баъри ниетлериниз, салган планларынъыз яшавга шыгарылганды йораймыз.

ЙЫЙЫН

Ер – оьткир маьселе

Ногай район администрациясында болган йыйыннынъ барысында эки сорав каралды.

Биринши болып, «Червленые Буруны авыл еринде 2023-нши йыл этилген куллыклар» тамамы бойынша «село Червленые Буруны» СП МО аькимбасы Марад Абдулжалиев йыйылганлар алдына шыгып соьйледи.

Ол оз докладында оьткен йылда авыл еринде этилген куллыклар бойынша эсап берди. Онынъ соьзине коьре, авыл еринде аз куллыклар этилмейдилер. Авыл аькимбасынынъ тергеви астында тазалыктан алып материаллык канагатланувына дейим борышлар турады. СВО катнасувшыларынынъ аьеллерине уьйкен эс бериледи, колдан келген баъри ярдам да оларга этиледи.

Экинши сорав – ер соравы. Бу сорав бойынша «Ногайский район» МР администрациясы-

нынъ ер тергеви бойынша болыгининъ куллыкшысы Камиль Адисов шыгып соьйледи. Ол оз докладында оьткен йыл тамалары ман таныстырды (доклад толы кепте «Шоьл тавысы» газетамыздынъ электронлы кебинде баспаланаяк).

Ер сорав аьр кайсы заманда да бизде оьткир турады. Шешилмей калган соравлар да аз тувыл.

Ногай район аькимбасы Джамалутдин Эсиргеповта да сол соравга уьйкен маьне береди.

Ер – бизим яшавымыз. Ногай халкы аьр кайсы заманларда да ер мен канагатланган эм пайдаланган, ама бу куьнлерде биз ерди дурыс кулланмаймыз. Оьзек те, ол бизди ашатады эм яшатады, аслыкты, емести, бакша оьсимликлерди алып, карыжымызды оьстиргеннен сонъ, экинши сезонга дейим биз ога муьсиревсиздей боламыз. Бакша

оьсимликлерди оьстирип, емести алганнан сонъ, сонда калган полиэтилен пакетлерди сонъгыларга калдырамыз. Сонъгыдынъ бириси – мен, бириси – сен. Соны мутамыз. А ер бавыры соны айландырмага керек болады. Калган зат ширийтаган болса, оьпке-багана болмас эди, тек сол оьзимизден калганлар, оьзимизге зыян келтиретаганы ша. Баъри зат та сонъында оьзимиздинъ буьйиримизди «теседи». Ер соравы айлак бизге ювык эм сол аркалы келтирилетан зыян да айлак куьшли зарарлы. Бу темады да газетамыздынъ кезекли номеринде коьтермеге ниетимиз бар.

Бу куьн болган йыйын алдына салынатаган соравлар бойынша йыйылганлар арасыннан оз ойларын айтканлар да, маслагатларын бергенлер де коьп болдылар.

Г.САГИНДИКОВА.

РЕСПУБЛИКА ОРТАЛЫГЫНДА

Илми куьнине багысланып

Махачкала каласында 7-нши февраль куьнинде «Россия – меним тарихим» деген тарих паркында, Россия илмисининь куьнине багысланып, «Илми бизди бирлестиреди» деп аталган шара болып озды.

Программа бек бай эди. Амаллама катнасувшылары «Мифы Древней Греции» деген квест-ойында, солай ок ляссе аьзирлев бойынша мастер-класста ортакшылык эттилер. Онда «Жизнь

с бактериями» деген документальлик фильм, солай ок химия эксперименлери мен Like Show илми шоу коьрсетилди. Оннан баскалай, шара катнасувшылары «Кавыфлы элемент» мелодрамады эм «Скрытые фигуры» деген драмады коьрдилер.

Сол куьн Дагестан яшавшылары эм онынь конакларына илми дунясына кириспеге эм янбы билимлер алмага аьлемет эп болды.

АКЦИЯ

Россия язувшылары – фронтка

Оьткен юма ишинде Дагестанда «Россия язувшылары – фронтка» деген акция басланды. Ога багысланып озгарылган шатлыклы шарада Расул Гамзатовтынь «Солдаты России в Бессмертном полку» ятлавлар йыйынтыгын савкатладдылар. Янбы китап тиражынынь уйкен кесеги ювык арада СВО зонасына йиберилик. Акция Махачкаладынь 54-нши мектебинде басланды. Оны Россия Бабтири Нурмагомед Гаджимагомедовтынь анасы Сапижат Мазаева басшылайды. СВО басында йигитлерше ян берген офицер-десантник Н.Гаджимагомедовта ятлавлар язув оьнери барын аз аьдемге белгили болган. Ол оьлгеннен сонь Россия Язув-

шылар союзына алынган.

ДР Язувшылар Союзнынь председатели Марина Колубакинадынь айтувына коьре, СВО ерине йиберилювден баска болып, китаплер СВО катнасувшыларынынь балаларына, оьз аталарынынь эм аданасларынынь аьдет-йорыкларын армаганда бардыраак окувшыларга савкат эсабында тапшырылаяк. Бабриси бугуьнге 4000 китап экземплярлары баспадан шыккан.

Акциядынь басланувына Бабтирдинь анасы ман бирге республика етекшиси Сергей Меликов эм Россия Язувшылар союзы правленийсининь председатели Николай Иванов себеплигин тийгисттилер.

САЙЛАВЛАР

Катнаспага суйгенлерге бар мырсатлар

Уьстимиздеги йылдынь навруз айында Россия Федерациясынынь Президенти сайланаяк. Аьлиги янбы технологиялар заманында, сол сайлавларда ортакшылык этпеге эм оьз тавысынды яраган кандидатка бермеге баьри мырсатлар да бар.

Дагестан Республикасында баьри коьпфункционаллы орталыкларда сайлавларды яшайтаган ерде этуьв уьшин аьризе алынув басланган.

Сайлавшылар списогына кирер уьшин йогарыда белгиленген орталыкка барып, аьризе язбага ыхтыяр аьр аьдемде де бар. Аьризеди

каньтар айынынь 30-нши куьниннен алып навруз айынынь 11-нши куьнине дейим бермеге боласыз.

МФЦ куьлыкшысы сининь аьризенъизди эсапка салып, менлигинъизди билдирген баьри белгилеринъизди де Россия Федерациясынинь Орталык сайлав комиссиясына йибередилер.

Сиз кайсы ерде яшап турысыз, сол ерде сайлавларда ортакшылык этпеге боласыз. Коьпфункционаллы орталыкка аьризе язбага келген аьдемнинь янында РФ гражданинининь паспорты болмага керек.

КАЙГЫРУВ

Эстелиги дайымга сакланар

Тайды яшавдан Дагестан Аькимбасы Сергей Алимовичтинь ян косагы, Россия Бабтирининь анасы, ашык юрекли тань эм аьлемет кыскайкы Галина Меликова. Аьелине, кардаштувганларына, оны билген эм таныган баьрисине, савлай Дагестанга ол толыстырылып болмайтаган авыр

йойым. Онынь акында яркын эм тань эстелик дайымга сакланар.

«Шоьл тавысы» республикалык газетасынынь коллективи баьри дагестанлылар ман бирге республикамыз етекшиси Сергей Алимович Меликовка ак юректен каты кайгырувын билдиреди эм бассавлык йорайды.

СВО КАТНАСУВШЫСЫ МАН ЙОЛЫГЫС

Енъуьвге биз ювык янасамыз

«Шоьл тавысы» республикалык газетасынынь редакциясында янбыларда СВО катнасувшысы Кувангалый Танашев пен йолыгыс оьгтти. Ол СВО озып турган ерден уьйине озган йылдынь карагыс айынынь 23-нши куьнинде кайткан, аьли де СВО катнасувшылар сырларына кайтпага ойланады.

Йолыгысты аша берип, бас редактор Эльмира Кожасева редакция коллективин конаклар ман (мунда СВО катнасувшысынинь анасы Мутлихан Танашева да ортакшылады) таныстырды.

Кувангалый Танашев Ногай районнынь Карасу авылында тувып оьскен. Ерли мектебти окып битиргеннен сонь, автомеханик кесписин байырлаган.

Шоьл ерининь яс йигити кызмет

миз сулышлы командирининь дурыс аьгтлары олардынь яшавларын аман саклаганын айтады. СВО озып турган ерде коьп затты коьрмеге эм басыннан аткармага туьскен бизим йигитлерге. Яс яшавларын узьбеге болган кавыфлык олардынь тап артыннан юрген демеге болады. Таньнын атувы ман яде кешки вакытта, солай ок аьрекет этип турган заманда яде ойларын ман уьйинье коьшкенде, кайсы заманда да явдынь йогардан дроны келип, оларга туьспеге болган. Кайтип авыр болса да, мунда олар коьп затты баалап уьйрендилер: яшавды эм Кудай берген баска баьри затты, соны ман бирге аьскер йолдаслары ман теп-теьз этип боьлискен кесек оьтпекти де.

– Бас деп бизди Крымга, сонь Пологий каласына элтеп калдырды-

коьринеди, баскалай болып та болмайды, биз дурыслык уьшин куьре-семиз, – дейди СВО катнасувшысы.

Кувангалыйдынь нагашатайы Бегали Ханмурзаев – Уллы Аталык согысынинь катнасувшысы. Данькылы согыс йолларыннан оьткен атасын эсине алып, Муьглихан Танашева, бу куьнлерде СВО еринде борышын толтыратаган кедеси уьшин оьктемсимей болмайды. Ога каратылып, коьп разылык соьзлер айтылды редакцияда болып озган йолыгыста (суйвретте).

Кувангалый Мусагали увылын уьйинде кедеси Нурсултан, доьрт кызы эм суййикли хатыны Сабира сагынышлы куьтедилер.

– Кайтип юреклеримиз шаншып кыйналсак та, биз аньлаймыз, аталарымыз эм эрлеримиз энь де бас деп Аталыктынь коршалав-

кылувын Иркутск областинде оьткен. Эр алдында эр борышын толтырып келгеннен сонь, ис аьрекетине кирискен: ерли иш ислер боьлигинде, сонь Шешен Республикасынинь Наур областинде контракт бойынша куьлык эткен.

Бизим ердесимиз согыс спецоперациясында 2022-нши йылдынь увыт айыннан алып катнасады. Бириншилере аьр дайым да кыйын болады. Кыйын болган биринши куьнлерден алып аьскер йолдаслары ман бирге Кувангалый Танашевке де. Аьли, сол куьнлерди эсине алып, ердеси-

лар. Коьп заман биз Энергодардынь касында турдык. Бизди Днепр йыгысы боьлетаган эди: бир ягасында – биз, баскасында – яв. Эки кере, кырк кийик айдынь 1-нши куьнинде эм казан айдынь 19-нши куьнинде яв биз бетке шыкпага ниетленди, ама биз оларга сондай эп бермедик. Соьйтип согыс урыслары болаатаган аьллерге де уьйрендик: оьзимизге блиндажларда пешлер ясадык, кайдай да бир аьллер туьздик. Ййгиликке сенип, Енъуьв куьни туваыгын сеземиз: ол айлак алыста тувыл эм биз ога янасаытырмыз. Бизим Енъуьв

шылары, эм элимизге кыйын заманда олар оны сакламага борышлылар. Кешелерде ян йолдасымды эсиме алып, уянсам, таьтли уйклап турган балаларыма карайман, эм мага куьшли болмага керге акында ойланаман. Мага балаларымнынь атасы СВО озып турган ерде аьскер аьрекетин бардырган заманда, олардынь акында каьр шекпеге куьш керек. Кувангалый бизди ойлап, рахатлыкты йоймага керек тувыл. Балалары уьшин кыйналув оны маьнели борышын бардырмага буршав бермесин деп, мен шалысаман», – дейди Сабира Танашева.

НУРИЯТ КОЖАЕВА.

БИЗ БИРГЕ

Тувган ердинь йылувынынь кесеги

Тувган ер ол аьр биревдинь янына якын эм аявлы. Аьдем кайсы ерге барса да, тувган ерин эсине алады эм сагынады. Бир соьзсиз де, СВО озып турган ерде аьскер аьрекетин бардырганлар, оьз эрки мен кеткенлер эм толы болмаган мобилизация бойынша шақыртылганлар да оьз тувган авы-

лын, каласын сагынатаган болар. Тувган ерден келген бир кишкей хабар да кимнинь де юрегин йылытар.

Дагестан Республикасынинь Баспа эм информация агентствосы СВО озып турган ерге тувган ердинь йылувынынь бир кесегин йибердилер: патшалык республикалык

баспа коьлем информация амалларынынь редакциялары госпитальлерге эм алдышылыкка дагестан аьскер аьрекетшилери-не газеталар йибергенлер. Газеталардынь аьр бир номеринде бизим заманынынь баьтирлери – СВО катнасувшыларынынь акында макалалар шыганды. Аьр кайсысыннынь Эли

уьшин салып турган кыйыны, коьрсеткен йигитлиги, эрклиги акында язылады. Газеталар бизим йигитлерге СВО озып турган ерге озган йыл да йиберилген. Олар уйкен кызыксынув ман тувган республикасында болган оьзгерислер акында макалаларды окыганлар.

Н.КОЖАЕВА.

СЕССИЯ

Сактыянды болдырув заводы курылаяк

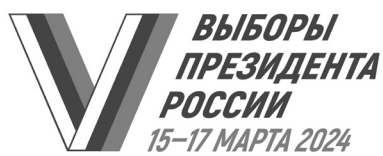
Ногай районнда сактыянды болдырув заводы курылаяк. Уьыт айынынь 1-нши куьнинде «Ногайский район» МР депутатлар Йыйынынинь председатели Рустам Байманбетовтынь етекшилиги астында район депутатлар Йыйынынинь сессиясы оьгтти. Район йыйынынинь исинде депутатлар, Ногай район

аькимбасынынь орынбасары Рашид Шангереев, Ногай район прокуроры Батыр Насимов, онынь коьмекшиси Сталинбек Абдуллаев, авыл етекшилери катнастылар.

Сессияда эки сорав каралды. Депутатлар Ногай району бойынша Россия ОМВД боьлигининь етекшисининь орынбасары Исламбек Янпо-

ловтынь полиция боьлигининь озган 2023-нши йылдынь аьрекетининь сырагылары акында эсап беруьвин тыньладылар. Сессияда каралган экинши сорав «Сактыянды болдырув бойынша Индуьстриаллы паркынынь ериннен сактыян болдырув бойынша завод курув инвестиционлы проекттинь яшавга шыгарув

Главное о выборах Президента России – 2024

ВМЕСТЕ МЫ СИЛА – ГОЛОСУЕМ ЗА РОССИЮ!

ЦИК РФ

Выборы Президента России назначены Советом Федерации Федерального Собрания РФ на 17 марта 2024 года.

Голосование будет многодневным. По решению ЦИК России оно будет проводиться: 15, 16 и 17 марта.

Дистанционного электронного голосования в Дагестане не будет.

Организацию работ по подготовке и проведению выборов на территории Дагестана осуществляют Избирательная комиссия РД, 54 территориальные избирательные комиссии, 1 862 участковые избирательные комиссии.

Достучаться до каждого избирателя. С 17 февраля по 7 марта члены участковых избирательных комиссий республики придут к избирателям и расскажут о главных выборах нашей страны в рамках проекта «ИнформУИК».

Голосуйте там, где удобно. Для дагестанцев работает механизм «Мобильный избиратель», при помощи которого можно проголосовать на избирательном участке по месту своего нахождения.

Проголосовать можно и дома. Принять участие в голосовании на дому можно не только по состоянию здоровья, но и по любой другой уважительной причине.

Помещения для голосования. В дни голосова-

ния для избирателей Дагестана откроются 1 862 постоянных избирательных участка.

Комплексы обработки избирательных бюллетеней. На 137 избирательных участках на выборах будут использоваться КОИБ.

Видеонаблюдение за ходом голосования будет вестись на 688 избирательных участках республики. В остальных помещениях для голосования будут установлены средства видеорегистрации (видеофиксации).

Численность избирателей. Проголосовать могут более 1,7 млн жителей республики.

Время голосования. Избирательные участки будут открыты все дни голосования с 8 до 20 часов. Избирателю при предъявлении паспорта или документа, его заменяющего, будут выдаваться бумажные бюллетени.

Установление итогов голосования на территории Дагестана – не позднее 21 марта 2024 года.

Официальная публикация результатов выборов Президента Российской Федерации в срок 3 дня со дня подписания ЦИК России протокола о результатах выборов.

Срок полномочий Президента Российской Федерации – избирается на шестилетний период.

ВМЕСТЕ МЫ СИЛА – ГОЛОСУЕМ ЗА РОССИЮ!

ЯМАГАТ НЕГИЗИ

Уяда не коьрсе...

Уьстимиздеги 2024-нши йылды Россия Президентин Владимир Путин Аьел йылы деп белгилеген эм бу йыл аьеллерге уйкен маьне берилип, кайсы яктан да демевлик этпеге уйкен ниет салынган.

Йылдынь сондай белгиси болувнынь бас мырады – аьел коршалавды патшалык политикасыннын тармагында кенъ яйылдырув, аьдетли аьел баалыкларын саклав.

Россия уьшин аьел – патшалык негизи. Бу йылды Аьел йылы деп белгилев соны беркитувдинъ бир аьыты да болар.

«Аьел – негизлердинъ негизи. Инсан тек уй ошагында, аьел тоьгеринде, онынъ дуньяга карасы, анъ-нызам баалыклары кепленедилер», – деп оьз соьзинде айырып, эл етекшиси белгилеген.

Бу йыл коьп аьел кызыксынувларын, белгиленгенге коьре, соларга пайдалы якка шешилвлер боларлар, коьплерге ярдам да этилер.

Соннынъ уьшин патшалык яктан ис оьр барады, айтпага аьел инфраструктурасы оьрленеди, патшалык кайсы яктан да аьел онъайлыгын колтыклайды эм коьтергишлейди. Уйкен маьне элди коршалавга шыккан яслардынъ аьеллерине бериледи.

Аьел йылына багысланган шаралар ишинде Ногай районымыздынъ маданият, билимлендирув тармаклары аз куллыклар юрительдилер.

Мектеблерде, балалар бавларында балалар ман аьел баалыклары акында коьп соьйлесуввлер озгардылар. Оьсип келетанган несилге тувган аьелди кайтип баалап, саклап болув кереги акында айтылады.

Аьел. Аьр кайсымызда да бар, солардынъ аьр бирисининъ оьз аьдетлери, ата-бабалардан калган эм сакланмага керек асабалыгы болады.

Биревлер бир йорук пан, тукым басы салган тербия негизинде, несиллер-

ди де оьстиреди, баскалар заман ман бирше аьытлайдылар. Кайтип айтсак та, несиллер байланысы аьелде болмага эм ясуьйкенлерден калган асабалык сакланмага тийисли.

Айтпага, аьр бир тайпа оьз тамырын ети атасына дейим билсе, бек аьрув, неге десе соны билув – аьр бир оьзин сыйлаган инсаннынъ борышы деп ойлайман. Мысалга, мен оьзим билемен эм, Карачаевск каласындагы педагогикалык университетининъ биринши курсыннынъ студенти болып, язган биринши макалам да, «Меним асылым» деп аталган эди.

Бу куьнлерде мектеблерде озатаган шаралар, ясларга, аьдем яшавында, аьел деген уйкен орынды алатанын коьрсетеди эм сондай дерислер аьелди тыпакластырувга, беркитувге, бирбирисине сезгирли болмага амал да береди.

Ногай районымыздынъ орта-Тоьбе аьвлы орта мектебининъ етекшисининъ маслагатшысы, оькитувшы Назира

эди. Бир ерде де я ийттинъ, я мысыктынъ сеси шыкпайды (соларды да аьдемлер ашлыктан ашап тайдырган болган Г.К.). Кыскаша айтканда, тоьгеректе язы-кысы сувыкык», – деген тетеймининъ соьзлерин бизим аьелде несилден-несилге коьширедилер. Келеекте мен де оьзимнинъ атамнан эьиткенимди оьз балаларыма айтып билдирекпен.

Сол ок мага еткерилген хабардан: «Тетей сол йылларды коьп эьине алмага суймейтаган эди, неге десе эькеруввлер сол сувыкыкты, авыр йылларды коьз алдына аькелетан болган. Согыстан сонъ ол оьзининъ уйкен аьптесин излевге шыгады, баскалары болса, согыс йылларда ашлыктан кырылган эдилер. Мариететеймиз оьзининъ аьптесин Ногай районынынъ Батыр-Мурза авылында табады. Аьптеси Марфуга, синълиснинъ табылганына бек суйинип, онынъ документлерин тыккан, неге десе тагы да йойылады экен яде болса, оны бирев аькетеди деп».

Оькинишке, мен уйкен тетейимди коьрмегенмен, ол, меним атамнынъ хабарларына коьре, тийисли тыншаювга шыкканша, Орта-Тоьбе авылынынъ медициналык пунктында ис аьрекетин бардырды, оьзи 1996-ншы йыл дуньядан тайды.

Насиплидинъ хабары бек кызыклы эди, балалар оны суйип тынъладылар. Сондай хабарлар, билдирувлер яс несилдинъ тербиясына уйкен коьсим болады, несиллер байланысы тек ата-анага, ювукларга тувыл, тувган Элге де суйимди эм аьдемнинъ кепленувине коьсим этеди.

Аьр кайсы бала да уясында не коьрсе, ушканда соны этеди.

Г.САГИНДИКОВА,
РФ Журналистлер союзнынъ агзасы.

Сувьретте: Н.Халилова уйкен тетейининъ сувьретти мен.

РЕШЕНИЕ

64-й ОЧЕРЕДНОЙ СЕССИИ СОБРАНИЯ ДЕПУТАТОВ МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
«НОГАЙСКИЙ РАЙОН» РЕСПУБЛИКИ ДАГЕСТАН СЕДЬМОГО СОЗЫВА
«1» февраля 2024 г. № 317

«Об отчете начальника ОМВД России по Ногайскому району об итогах оперативно-служебной деятельности за 2023 год»

Рассмотрев и обсудив отчет заместителя начальника ОМВД России по Ногайскому району Республики Дагестан подполковника полиции Янполова И.А. «Об итогах оперативно-служебной деятельности за 2023 год», в соответствии с Федеральным законом от 07.02.2011 г. № 3-ФЗ «О полиции», руководствуясь Уставом МР «Ногайский район», Собрание депутатов МР «Ногайский район» Республики Дагестан

РЕШАЕТ:

1. Принять к сведению отчет об итогах оперативно-служебной деятельности за 2023 г. заме-

стителя начальника ОМВД России по Ногайскому району Республики Дагестан подполковника полиции Янполова И.А.

2. Отметить, что ОМВД России по Ногайскому району Республики Дагестан проводится определенная работа по выявлению, раскрытию правонарушений, обеспечению безопасности граждан и охране общественного порядка на территории муниципального района, и признать работу удовлетворительной.

3. ОМВД России по Ногайскому району Республики Дагестан продолжить мероприятия по обеспечению

общественного порядка и безопасности при проведении публичных и спортивно-массовых мероприятий, профилактике правонарушений в жилом секторе, среди лиц, состоящих на профилактических учетах, под административным надзором.

4. Настоящее решение опубликовать в республиканской общественно-политической газете «Голос степи» и на официальном сайте администрации МР «Ногайский район» Республики Дагестан.

5. Данное решение вступает в силу со дня его принятия.

Р.Я. БАЙМАНБЕТОВ.

Председатель Собрания депутатов МР «Ногайский район» Республики Дагестан

Шоьлимиздинъ аьлим кызы

Россия илмисининъ байрамы – эстеликли куьн. Аьдеттегиндей болып, быйыл да ол 8-нши февраль куьнинде белгиленеди эм официаллык дережеде 25-нши кере оьтеди. Байрам мырады – илмидинъ илгерили оьрленуьвине ямагаттынъ эсин каратув.

Россия илмисининъ байрамын бу куьнде белгилевдинъ оьз маьнелиги бар. Ол 1724-нши йылдынъ 8-нши февралинде Петр I Россияда илмиди оьрлендируьв акында шыгарган указы ман, сонынъ аркасы ман биринши Илмилер эм художестволар академиясы туьзилгени мен байланыслы.

Быйыл Россия академиясы оьзининъ 300 йыллык мерекесин белгилейди. Уш юз йыл артта Россиядынъ илми оьрленуьвининъ негизи салынган. Ога, онлаган йылар оьткеннен сонъ да, тек академиклер-актарувшылар туьвил, элимиздинъ баьри аьлимлери де таянганлар.

Россия илмисининъ куьни – ол оьз яшавын илми эм актарув аьрекетине багысламага токтаскан академиклердинъ, аьлимлердинъ, профессорлардынъ эм студентлердинъ байрамы.

Россия – уллы илми патшалыгы, яркын ашувлар эткен, савлай аьдемшиликтинъ яшавын туьрлендирип, дуняга айтувлы аьлимлерди савкатлаган Эл.

Баьри заманларда да илми ой-акыл, излестируьв эм актарув аьрекетини мен каьрлевге ымтылыс илгерили оьрленуьвге себеплигин тийгисткен. Биз аталык илмисининъ булагында турган актарувшылар ман, эм, оьзекте, буьгуьнде аьвелгидеги аьлимлердинъ данькы аьдет-йорыкларын арттыратаганлар ман оьктемсиймиз.

Оьктемсиде бизди ногай халкынынъ илми мен каьрлевиши эм уьстинликлерге этискен ердеслеримиз де. Бар халкымызда атлары белгиле туьрли илмилер докторлары, илми кандидатлар, илми кызметшилери. Киреди сондай илми аьрекетшилери санына ердесимиз, аьлим-фольклоршы, адабиятшы, критик, Россия Язувшылар союзынынъ

агзасы Фания Кусеенова да. Яньыларда ол сыйлы 50 йыллык мерекесин белгиледи.

Фания Анварбек кызы 1974-нши йылдынъ канътар айында Кусееновлардынъ уьйкен, талапы, татым аьелинде тувган. 1991-нши йылда, ерли Куьнбаттар авыл орта мектебин оқып битирип, ДГУ-дынъ филология факультетининъ журналистика боьлигине туьседди. Гуманитарлык илмилер бойынша билимин арттырмага суьйген студент кызды бакты Россия илмилер академиясыннъ Дагестандагы Гамзат Цадаса атындагы Тил эм адабият институтына аспирантурага аькеледи, эм 2004-нши йылда ол мунда «Ногай халк дестанлары: миллет баскалыгы, халклар ара фольклор-адабиятлык байланыслары» деген диссертациясын яклайды.

Фания Кусееновадынъ ис аьрекетини йогары билим алганнан сонъ, сонда ок басланды. Уш йыл узагында ол балалар уьшин шыгарылатоган «Лашын» журналында куьлык эткен. Сонъ 10 йылларын ол ДГУ студентлерине Дагестан халкларынынъ адабият кафедрасынынъ доценти эсабында ногай халк фольклоры эм адабияты бойынша, Дагестан халк адабияты бойынша лекциялар окув кызыклы аьрекетине багыслаган. Онынъ колында оькыган студентлер оьз окутувшысыннъ ис суьерлигин, баслаган куьлыгын туьбине еткерип этип болуьвин белгилейдилер.

2011-нши йылдан 2022-нши йылга дейим Ф.Кусеенова А.А.Тахо-Годи атындагы Дагестан илми-излестирув институтында тамада илми кызметшиси болып куьлык эткен. Сол болжал ишинде бир неше йылар бойынша тувган тил секторын басшылаган. 2022-нши йылдан алып бу куьнлерге

дейим – Россия илмилер Академиясыннъ Г.Цадаса атындагы Дагестан федераллык илми-излестирув орталыгында фольклор боьлигининъ тамада илми кызметшиси.

Фания Кусеенова – ногай фольклорын, адабиятын уьйренуьв бойынша 120-дан артык методикалык куьланмалардынъ, коьплеген илми макалардынъ авторы. Олардынъ коьбиси дуня ярыгына шыгарылган. Баьримизге де белгиле онынъ 2007-ши йылда Махачкалада дуня ярыгын коьрген «Ногай дестанлары» деген монографиясы, сосы шыгарма «Россия Академиясыннъ 2007-нши йылдагы илми этисуввлери» деген йыйынтыкка кирген.

Ф.Кусеенова, Ногай тилинде туьрли шыгармаларды дуня ярыгына шыгаруда редактор эсабында куьлык этип, коьп кыйын салган. Айтпага, ол – ногай тилде

«Айванлар акында эртегилердинъ» редакторы, кайбир илми-тергев шыгармаларыннъ редактор-туьзуьвшиси. Оьз себеплигин тийгисткен ногай аьлими бу аьрекетини мен Иса Капаевтинъ «Ой-язбалар» доьрт топлама йыйынтыгын, Г.Аджигельдиевтинъ «Дуня ман соьйлемеге суьемен», Магомед-Али Хановтынъ – «Дуня – тегершик», «Саьвлели кут», Магомед Кожаевтинъ «Насып эрте туратаган эди» деген китаплерди дуня ярыгына шыгарувда.

Илми мен каьрлевишилер арасында аты белгиле ногай аьлими, гуманитарлык илмилер тармагында теория эм практика билим-лиги, ис суьлыбы бар йогары кеспили специалист Ф.Кусеенова коьп илми макалаларга рецензиялар язган. Айтпага, ол – Н.Суьуновадынъ баспадан шыккан «Ногай эпический поэмасы», Ш.Курмангуловадынъ «Зейд Кайбалиев. Окутувшы. Ярыкландыруьвшы, Язувшы» деген эм баска китаплердинъ, методикалык куьланмалардынъ рецензенти.

Фания Кусеенова – КЧГУ-да шыгатаган «Саьвле» журналынынъ редколлегия сырасына киреди, Черкесск кала баспасында 2014-нши эм 2016-ншы йылларда дуня ярыгын коьрген «Ногайцы: XXI век. История, Язык. Культура. От истоков – к грядущему» деген шыгармалардынъ редакторы болады.

Илми мен каьрлевишилер арасында аты белгиле аьлим Фания Кусеенова – А.А.Тахо-Годи атындагы ДНИИП-дынъ аьлимлер куьбининъ агзасы. Ол туьрли симпозиумларда, тоьггерек столларда, илми-практикалык конференцияларда белсен катнасады, онынъ макалалары Россияда, Турцияда, Грузияда, Киргизияда баспаланадылар.

Онынъ илми-излестирув аьрекетини халкымыз арасында сый-абырай ман пайдаланатаган туьрли ис орынлардагы аьдемлери-

СЫЙЛЫ КЕСПИЛЕРДИНЪ БИРСИ

Ясларымыз окутувшы йолын сайласынлар

Билим аьр бир аьдемнинъ яшавыннъ сапатлыгында маьнели орынды тутады. Сол баалы баргыды бизге окутувшылар савкатлайдылар.

Яшавда аьр кайсымызды да окуткан, тувра йольна салган окутувшымыз, насихатшымыз бизге дайым уьлгиле коьрим болып келеди. Буьгуьнлерде биз окутувшылардынъ берген билимлери аркалы оьсип келген коьплеген туьрли кеспи иелерининъ етимислери мен оьктемсиде боламыз. Олар элимиздинъ туьрли муьйислеринде ис аьрекетлери бойынша туьрли тармакларда аьрекет этип, сый-абырай казанып келедилер. Окутувшыларымыз яс аркаларды билимлендируьвде коскан уьйкен уьлисининъ, йигитлик исининъ тамамы – оларга берген билими уьшин разы болган выпускниклери, олардынъ яшавдагы, ислериндеги етискен етимислери. Олардынъ халкын билимлендируьвде коьрсеткен уьстинликлери эли мен тийислисинше белгиленип келеди.

Айтпага, оьткен йылдынъ карагыс айыннъ сонъында Махачкалада Дагестан Билимлендируьв эм илми министерствосы ман уйгынланган Окутувшы эм насихатшы йылынынъ тамамлануьви ман байланыслы шарасында педагогикалык исининъ ветеранларын савгалавы шатлыклы аьлде оьтти. Сол куьн билимлендируьв тармагында элли йылдан артык педагогикалык ис аьрекетини етимисли юритип келген окутувшылары тийислише белгиленилдер.

– Биз яшавымызда болган коьплеген аьдемлердинъ атларын мутпага да боламыз, ама бизди билим-

ге уьйреткен окутувшыдынъ атын бир де мутпага керек тувылмыз! Кыйыннынъ уьшин савболынъыз! – деди оьз соьйлевинде ДР Билимлендируьв эм илми бойынша министри Яхья Бучаев.

Сол шатлыклы шарада республикамыздынъ туьрли районларыннан окутувшылар ортакшылык этилдер. Амалламада ис аьрекетининъ 50 йылдан артыгын халкын билимлендируьвге багыслап келген Ногай районунынъ Кумлы авыл орта мектебининъ сыйлы окутувшылары Улангерек Аджиманбетовна Динашева, Тансык Кусеенова Картакаева, Мавлетхан Явгайтаровна Танбулатова ДР Билимлендируьв эм илми министерствосы атыннан Разылык хатына тийисли этилдилер.

Ама ызгы заманларда, коьп йыллар артта окутувшылык кесписине авыл яслардынъ ымтылысы ман тенълестиргенде, аьлиги несилдинъ сол сыйлы кеспиди алмага тартылмавы бек оьзелендиреди.

Навасызланув тувдырады бу маьселе ис ветераны, РФ ортак билимлендируьвининъ сыйлы куьлыкшысы, аьлиги заманда тийисли тыншаювга шыккан Тансык Кусеенова Картакаева да, ол оьсип келеттирган аркады, Кумлы авыл ясларын, келеекте сол сыйлы окутувшы кесписин сайламага шақырады. Авыл ясуьйкенининъ тыншысзылануьви да ызгы йылларда авыл ясларыннъ баска кеспилерин белсенли сайлап, ама окутувшыга окумага айлап та

шалыспавы ман байланыслы. Тоьменде газета окувшыларын сыйлы ис ветераны Тансык Кусееновадынъ ясларга каратылган шақыруьви ман таныстырамыз:

– Мен Кумлы авыл орта мектебинде 52 йыл бойы куьлык этип, буьгуьнлерде болса, тийисли тыншаювга шыкканман. Тек мектебте окутувшылар етпейди дегенде, ишим ашып, юрегим авырьиды. Кайда бизим ясларымыз, кызларымыз, неге олар окутувшы кесписин сайламага шалыспайдылар? – деген соравга каламан. Окутувшы – керекли кеспилердинъ бириси. Алдынгы заманлар акында соьз бардыргым келеди. Мен асылым ман – Кумлы авылыннанман, мунда тувып-оьскенмен. Орамда коьп кызлар болып турдык, уьйкенле-

ри маслагат берип, кишкейлери тынълап, кишкей артезиан бойында балалыгымыз оьтти. Буьгуьнлерде бизим орамнынъ кызлары ман суьйинемен эм оьктемсиймен. 23 кызлар окутувшы кесписин, коьбиси йогары билимин алдылар. Оьсип келеттирган ясларга коьрим болмаспа экен деп, олардынъ акында атлы-аты ман язгым келеди. Айтпага, олар, математика дерисиннен окутувшылары, йогары билим алган Малбике Иьвазова, Улангерек Динашева, Ийсиндик Динашева, Уьвлбике Шандавова, Мадина Елманбетова, Куьнбике Кулушова, Альмира Елманбетова, Елманбет Шандавов, Янибек Динашев, баслангыш класс окутувшылары Майлав Манкаева, Зайлихан Шандавова, Байрамбике Эльмурзаева, Сабират Толубаева, Марина Бегалиева, Айшат Шандавова, Фарида Куьлманбетова, балалар бавынынъ тербиялаушылары Заре Алиева, Боранбике Эльмурзаева, Ынжыбике Муталлапова, шет элдер тили бойынша окутувшысы Рабият Алиева, орыс тил эм адабияты бойынша билим алган Нарбике Муталлапова, Зоя Кулушова, Тансык Картакаева, Токбике Межитова, ана тил эм адабияты бойынша окутувшысы Сеперхан Сеитова, анъ бойынша окутувшы Кабират Толубаева боладылар. Бир якта яшап, бирге ойнап, коьп зат пан боьлистик, ата-аналарымыз да бир-бири мен маслагатласканлар, татым яшаганлар. Буьгуьнлерде болса, коьбисимиз 70 ясларымыздан оьттик. Биревлери – тийисли тыншыювга шыкканлар, куьлыгын бардыратаганлар да бар, айтпага, Улангерек Динашева, Ийсин-

СВОКАТНАСУВШЫСЫ

Енъуев бизики болаяк

Савлай элимиз бен согыс спецоперациясында озь борышын толтырып юрген ясларымыз ушин кыйланамыз. Олардын аяр бирисин биз баытир деп санаймыз, сол да ушын, неге десе ясларымыз тынышлык ушин куышлерин де, янын да аямайдылар.

Сайдулла Есенбаев Шешен Республикасынын Шелковской районнын Сары Су авылында тувып-оьскен. Озь эр борышын толтырган сонъ яс контракт службасына тувсе-ди эм мине 20 йылдан бери сол аьрекетти бардырады. Грузия еринде куллык эткен заманда Сайдулла 4-нши

дережели Георгиевский крест пан савгаланган. Сонъында Украина еринде озьп турган согыс спецоперациясында Николаев каладынъ тувбинде озькен согысуларда коьрсеткен баытирлик ушин Саид (мен ога соьйтип айтаман) «За отвагу» медали мен савгаланган. Сайдулла озьине «Кынжал» деген ат алган. Сол да сейирли тувыл, аьскерши явды кыныннан шыккан озькир кынжал кимик урады.

– Бизге энъ де маьнели – элимиздинъ яшавшыларынынъ кавыфсызлыгы. Эгер Аталык шақырса, увыллар коршалавга турадылар эм явды аямай согадылар. Биз уйге енъуев мен кайтармыз, – деп айтады Сайдулла.

Йылуулык пан ол анасын эси не алады. «Анадынъ юреги балада» дегенлей, онынъ алал тилеклери увылын баыри баьле-казадан саклайдылар.

Сабыйлерге кишкей заманда суьйим берсенъ, олар озьлери аьел курганда, уйдегилерин йылуулыкка орайдылар. Сайдулла эм Вера Есенбаевлердинъ аьелинде алты бала оьсип туру. Бугуьнлерде олар атасы ман озьктемсийдилер, куьгедилер.

Кыйынлы заманларда Аталыкты коршаламага тувсе,ди, сол да бизим ясларга уйкен эм яваплы сынав. Сол кыйынлыкларды коршалавшыларымыз басларын коьтерип, биревден де коркпай, озьгедилер. Бизге, оларды куьтип турганларга, сол уллы озьктемлик.

Г.БЕКМУРАТОВА.
Суьврете: С.Есенбаев.

ВЫСТАВКА

Баытир кала акында эскерип

Махачкалада «Ленинград – оьлимиздинъ енъген кала» деген выставкасыннынъ шатлыклы ашылувы озьти. Ленинград каладынъ блокададан босатылувынынъ 80 йыллыгына багысланып, Махачкаладынъ Тарих паркында, каладынъ душпанлар ман курсап алувынынъ хроникасы экранда эм цифровой носительлеринде коьрсетилип, мультимедия выставкасы ашылды. Конакларга ызлы-ызыннан аьдемлердинъ бактылары, олардынъ хабарлаган тарихлери, архивлер аркалы озьткен озьгерислери ашыладылар. Контент суьвретлер кебинде коьрсетилген.

Выставка уьстинде, 2023-нши йылдынъ куьзиннен алып, «Россия – меним тарихим» деген Тарих паркынынъ куллыкшылары аьрекет этип

келедилер. Выставкадынъ шатлыклы ашылувында регионнынъ вице-премьери Муслим Телякавов, ДР Минтуризм бойынша министри Эмин Мерданов, ДР Миллет политикасы бойынша министри Энрик Муслимов, ДР Билимлендируув эм илми бойынша министри Яхъя Бучаев ортакшылык эттилер.

Биринши куьн экскурсия озгарылды. Выставкадынъ конаклары Дагестан Оькиметининъ агзалары, окутувшылар, студентлер эм журналистлер болдылар.

Белгилеп озайык, выставка уьстимиздеги йылдынъ уыт айнынъ 27-нши куьнине дейим озгарылаык. Уйгынланган окувшылардынъ куьплерине экспозицияды тегин карамага да амаллары болаык.

САВГА

Иси мен сый казанган

2023-нши йылдынъ карагыс айнынъ сонъында Махачкалада озькен Окутувшы эм насихатшы йылынынъ тамамланувына багысланган шатлыклы шара барысында педагогикалык исининъ ветеранларынынъ савгалавы уйгынланып озды. Билимлендируув тармагында 50 йылдан артык куллык эткен окутувшыларды озьрметлеуде Государстволык Думасынынъ депутаты, ярыкландырув бойынша Госдума Комитетининъ председателининъ орынбасары Нурбаганд Нурбагандов, Дагестан Оькиметининъ вице-премьери Муслим Телякавов, ДР Халк Йыйынынъ Илми эм билимлендируув бойынша комитетининъ

председатели Елена Павлюченко, Дагестан Республикасыннынъ Илми эм билимлендируув бойынша министри Яхъя Бучаев ортакшылык эттилер.

Шарага Дагестан Республикасыннынъ баыри районларыннан да туьрли дерислериннен окутувшылар шақырылган эдилер. Шатлыклы шарада Кизляр районнынъ Крайновка авыл орта мектебинде 50 йылдан артык орыс тил эм адабияты дерисин юритип келген Улангерек Байрашев-на Ягьяева да ортакшылык этти. Сыйлы окутувшы Улангерек Ягьяева коьп йыллар бойы билимлендируув тармагына коьсп келген салдарлы уьлиси ушин Разылык хатына тийисли

этилли.
Суьврете: Улангерек Ягьяевага Разылык хаты тапыьрылув мезгили.

РОССИЯ ИЛИМИСИНИНЪ КУЬНИ

Халк тарихининъ бетлерин актарып

И.Т. Мутенин
АЧИКУЛАКСКИЕ НОГАЙЦЫ

Ногай халкымыздынъ тарихи мен кызыксынаган окувшылардынъ китаплер уьндиргине тагы да бир кызыклы янъы китаби косьылды.

Янъыларда востоковед Иван Терентьевич Мутениннинъ XX оьмирдинъ 1928-нши йылда язылган колязба иси бойынша «Ачикулакские ногайцы» деген китаби дунья ярыгын коьрди. Колязба РАН ДФИЦ этнография эм археология эм тарих бойынша институтыннынъ архивинде 100 йыл-

дан артык баспаланмай турган. Илми тергевшиси И.Т. Мутенин Москва каласынынъ востоковедение бойынша институтыннынъ студенти шагында, бугуьнлердеги Ставрополь крайнынъ Нефтекум эм Степнов районларында, Куьнтувар Кавказында илми экспедициялары ман коьп кере болып кеткен. Автор озь илми излевлер тамамында ногайлардынъ тарихи, хозяйство аьрекетти, маданияты бойынша эм коньысы халклар ман тар байланыс тутувда кызыклы тарих-этнографиялык макаласын йыйып аьзирлеген. Макалада баспага илми институтыннынъ алдышы куллыкшысы, тарих илмилерининъ докторы Даниял Саидхамедович Кидирниязов аьзирлеген эм баспалаган.

Китапке И.Т.Мутениннинъ колязбасы, баска болып, «Грозненская областинде яшайтаган караногайлар эм ногайлар акында тарих билдируувлери» деген илми макаласы эм, солай болып, И.Т.Мутениннинъ колязбасы акында язылган Дагестан тергев илми институтыннынъ етекшиси Д.М.Павловтын ойы да кирген.

Онда XIX оьмирининъ сонъын-

да эм XX оьмирдинъ басында яшав суьрген бугуьнлерде Ставрополь крайнынъ Нефтекум эм Степнов районларында яшайтаган Ачикулак ногайлардынъ ата-бабаларыннынъ яшавы суьвретленип коьрсетилгени де эсти каратады. И.Т. Мутениннинъ йыйылган макаласында ногайлардынъ анъ маданияты эм этнографиясы, коьшпели яшавы, мусылман дини бойынша мектеблердинъ аьрекетти, миллет асы, солай болып, ерли яшавшылардынъ экономикалык озьрленуви мен байланыслы соравлары да ашыкланып коьрсетилген. Китапте авыллардынъ суьвретлевине, ногай миллет кийимине, халк аьдетлерине де уйкен эс каратылады. Оннан баска болып, китапте Ачикулак ногайларыннынъ арасында белгили болган «Эдиге» эпосыннынъ бир кеби де орын тапкан. Оьнерли тергевши Иван Терентьевич Мутениннинъ аьзирлеген куллыгы, сондай алдын шыккан А-Х. Ш. Джанибеков эм Ф.И. Капельгородскийдинъ колязбалары ман тенълестиргенде, окувшыларга ногай халкынынъ тарихи бойынша бек баалы этнографиялык макаласы болды.

Г.НУРДИНОВА.

ЯРДАМ

Кыйынлыкта кол создылар

Кизляр районнынъ аккимбасы Аким Микиров Большая Арешевка авылыннан уйине от тувскен коьпбалалы аьелинде конакта болып кетти. Наьсипке, аьелдинъ агзалары от тувсуув баьле-казасыннан аман эсен калдылар. Район етекшиси Аким Микиров, от тувскен ерди карап, Редькинлердинъ аьел иелери мен хабарлады. Авыл аккимбасы ман кенъесуьвде аьел иелери болган ис акында айттылар. От тувсуув туьн ортасында басланган. Аьел басы, туьтиннинъ шыгувын коьрип, аьветлерин кырга шыгарган, оннан сонъ отты тымдырып баслаган. Биринши болып ога авылдастар, оннан сонъ авылдынъ баска яшавшылары да ярдамга келдилер. Оттынъ куьшшилигиннен материнский капитал акша амалларына салынган уй озь тувсуьвден куткарув службасы келгенше, янып соьнген. Кулланув болжалларына тийисли болмаган коьмир эм агаш пан ягув ман йылув беретаган пеш от тувсуьвдинъ себеби болды.

Уйин янган аьел иелерине уйгынлан-

ган ярдам акында ерли администрациядынъ аккимбасы Магомед Азизов район етекшиси Аким Микировка билдирди. Онынъ соьзи мен, авыл яшавшылары аьелге йылы кийимди, азык-туьлик эм кесек заманга яшап турмага уй бергенлер, кыска болжал ишинде акша амалын йюьвды уйгынлаганлар. Оларга Большая Арешевка авыл администрациясы, ерли авыл хозяйство асыллавышылары, «Инсан» саваплык фонды да косьылдылар. Баыри бирге бир миллион акша, от тувсуьвден сонъ ярастырувга куьрылыс материалларын бирге йыйдылар. Аьветлери мектебке юрип баслаганлар, оларга кийим эм канцтоварлар ягыннан ярдам этилинген.

Район аккимбасы Редькинлердинъ аьелине ярдамга кол созганлары уьшин саваплык фондына эм баскага яны авырыганы уьшин авыл яшавшыларына разылыгын билдирди. Аким Микиров, от тувсуьвден сонъ, уьйсиз калган аьелге азык-туьлик, акша амалларын берди.

Солай болып, от ягув амаллары бойын-

ша да соравы шешилди. Олардынъ яшав ерине коьмир эм агаш еткерилген.

Аьел басы баыри ярдамласканлары-

на да уйкен маьселе мен оларды ялгыз калдырмай, каьр шегип, эс эткенлери уьшин, уйкен разылыгын билдирди.

Авыл етекшисининъ аьрекетети

Авыл поселениеси - Россияда муниципаллык туьзилелер кеплерининъ бириси. Ол 2003-нши йылдагы «Россия Федерациясында ерли самоуправление уйгынлавынъ ортак принциплери акында» деген закон ман токтастырылган эм муниципаллык реформасы барысында киритилген.

Авыл поселениеси – ол бир яде бир неше яшавшылар пунктларынынъ ортак ери мен бирлестирилген МО кеби. Сондай авыл поселениерининъ бириси – ДР Ногай району МО-нынъ «сельсовет Карасувский» СП. Онынъ еринде эки яшавшылар пунктлары орынласкан: Карасу эм Сулутюбе авыллары.

Авыл поселение етекшиси - Янибек Динакаев (суьврете).

кетледе бас орынында тутып, авыл поселение яшавшыларынынъ кызыксынууларын яклавга себеплигин тийгистеди.

Баска авыллар етекшилериндей болып, Я.Динакаев бу ис орыннын га ерли депутатлар ман сайланган эм озъ аьрекетин авыл поселение борышлары эм устауы ман келисте бардырады. Белгилев керек, авыл еринде ол уйкен сый-абырай ман пайдаланады. Сол затты онынъ бу ис орыннын коьп йыллар узагында куллык этетаганы шайытлайды.

Яныларда район администрациясында озгарылган кенъесте Янибек Динакаев озъи басшылайтаган «сельсовет Карасувский» авыл поселениесининъ социал-экономикалык аьли эм оьрленуьви акында эсап беруьви

га коьре сув ман канагатланмаган авыл хозяйство культуралар шашылган ер) эгинлер.

Бу поселение еринде 178 байыр ярдамшы хозяйстволар бар, оларда 696 тувар малы эм 3328 койлар сакланады.

Авыл поселение еринде 794 аьдем яшайды: Карасу авылында – 764 аьдем, Сулутюбе авылында – 28 аьдем. Олардынъ ишинде: мектебке дейимги яслы 65 бала, 104 окуушы, 146 пенсионер, 11 аьдем кесек заманган кеткенлер.

Бу авыл поселение еринде 16 эгинши-фермерлик хозяйстволар аьрекет этеди. Отлактардынъ 81000 гектар ери мен 19 арендаторлар пайдаланадылар, калган кесеги (2944 гектар) - ямагат малын багуьвга, 633

стокларда инфраструктура (сув, газ, электроэнергия еткеретаган бургылар) йоклыкман кыйынлыклар тувады. Сулутюбе авылында газ еткерилген эм ишки еткерилетаган сеть курылысы тамамланган, ама белгисиз себеплерден тура сетке косылмаган. Авыл ишинде Кадрия атындагы орамнынъ 0,6 шақырым ерине гравий тоьселген.

Карасу авылында балалар бавы куллык этпейди, онынъ меканы «Ногайский район» МР-нынъ байыр амаллары эсабыннан ремонтланган. Авылда авыл маданият уьйи, медицина куллыкшысы йок, фельдшерлик пункты болжаллы аьрекет этеди.

Авыл ишинде 50 метр узынлыгы болган сув бургысы ремонтланган, ама кайбир яшавшылар кесегине ишилетаган сув етиспейди, сув еткеретаган бургылар тармагы капиталлык ремонттын озгаруьвды талаплайды.

Солай ок бу эки авыл ишинде электроэнергия еткеруьви линиясын реконструкциялав керек. Карасу авылынынъ Кадрия орамы бойынша узынлыгы 780 метр ерге яны ЛЭП таявлар ерлестирилген, депутатлар саныннан спонсордынъ амаллары эсабы ман 250 кВт куватлыгы болган КТП алынган. Соны ман кайбир яшавшыларды электроэнергия ман сапатлы канагатлав соравын шешпеге амал болган. Коьп соравлар тувдырды яшавшыларда Терекли-Мектеб-Карасу-Кумли ара йоллар аьллери.

Артскважиналарды ремонтлавга, уйшиликте шыгатаган каты калдыктар тасланатаган полигонды ярастыруьвга амаллар керек. Олардынъ тийиссиз аьлиннен тура тергев юритуьви органлар ягынан коьп талаплавлар салынады.

Авылларда байрамлар эм эстеликли куьнлер мен байланыслы шаралар тийисли дережеде оьткериледи.

Авыл поселение ерин берк оьрлендируьв, яшав дережесин эм сапатлыгын арттыруьв уьшин муниципаллык туьзиле-

сининъ 2025-нши йылга дейим аьрекет этуьв Программасы туьзилген, СП ерининъ социал-экономикалык оьрленуьвин армаган ийгилендируьв бойынша план кабыл этилинген. Олар:

- социаллык инфраструктурасынынъ оьрленуьв дережесин арттыруьв бойынша шаралар;
- авыл поселение авылларында курылыслар озгаруьв эм орамларын ярастыруьв бойынша шаралар;
- физкультура эм спорттынъ оьрленуьви;
- авыр аьлге туьскен аьеллерди колтыклав;
- тийисли йорык аьлин эм кавыфсызлыкты канагатлав;
- ерли самоуправлениединъ толысынша аьрекетлеви;
- яшавшыларды кайдай болса да бир ис пен каьрлевин арттыруьв бойынша шаралар;
- налог алуьв негизди оьстируьв;
- яшавшылар арасында анъ-акыл-эдап аьлин ийгилендируьвге каратылган шаралар.

Соны ман, авыл етекшиси Янибек Динакаев озъ куллыгы эм «селсовет Карасувский» СП администрациясыннынъ аьрекетининъ ис сырагыларын келтируьв мен эсап берди эм, энъ маьнелиси, армаганда не зат этпеге керегин белгиледи.

Л.УРАЗАЕВА.

Бу ис орынында ол коьптен бери куллык этеди эм авыл поселение администрациясыннынъ етекшиси эсабында кабыл этилинип алынатаган карарларды яшавга шыгаруьв, юритилетаган куллыкларды онълав эм авыл поселениесининъ оьрленуьвин канагатлав уьшин яваплылык тутады. Мунда ол, влаьсттинъ баска органлары ман биргелес аьре-

мен шыгып соьйледи.

Бас деп ол авыл поселениеди санлар келтируьв мен суьвретледи. Соны ман, «сельсовет Карасувский» СП 11868 гектар орта майданлы ерлерди бийлейди, олардынъ 10944 гектар ери – отлактар, 633 гектары – богар (айырым кеп пен айдалган) эгинлер, 90 гектары – условно сувгарылатан (белгиленген норма-

гектар богар эгин ери - арендага берилген, условно сувгарылатан 50 гектар эгин ери йогары онъыс алуьв мыратта арендаторлар ман кулланылады.

2022-нши йылдынъ басыннан алып байыр ярдамшы хозяйство эм байыр турак уьй куруьв уьшин ер участкалар алуьвга 13 аьдемнен аьризелер туьскен, ама сол курылысларга белгиленген уча-

Ясы кишкейге де, ясуьйкенге де зарарлы

Туберкулез – кавыфлы юкпалы авыруьв. Ол туберкулездынъ бактериясы ман шакыртылады, бактерия болса оны тапкан аьлимнинъ аты ман Коха таягы деп белгиленеди.

Туберкулез бас деп оьпкеди зарарлайды, ама аьдемнинъ баска муьшелеринде де оьрленмеге болады. Туберкулез кайбир аьдемге юкпага болады.

Сол эм мараз бан байланыслы соравларымызды Ногай ЦРБ-сыннынъ куллыкшысы, коьплеген йыллар туберкулез авыруьви ман зарарланган аьдемлер мен ис аьрекетин байланыстырып келетаган врач Сакинат Казуевна Шураевага бермеге ниетлендик.

– Сакинат Казуевна, мине сиз коьплеген йыллар врач-фтизиатр болып куллык этип келесиз, сол йыллар ишинде туберкулез авыруьви ман зарарланганларды да, каты авырыганларды да коьрип келдинъиз. Оьзинъиз де ис аьрекетинъиз бойынша сондай зарарлы мараз бан авырыганларды да эмлегенсинъиз. Аьли бизим газета окуьшыларына сол мараздынъ зарары акында соннынъ аьдемге югуьвyna не зат демевлик этетаганы акында айтып кетинъизтагы.

– Осал тамаклануьв, осал яшав аьл, таьмеки тартуьв, ВИЧ/СПИД, спиртли ишимликлер куллануьв, наркомания, дайымлык авыруьвлар, секерли диабет.

–Туберкулез кайтип югады?

Коьп бетинде оьпкедеги туберкулез бан маразлы аьдемлер инфекция булагы

боладылар. Йоьткиргенде, шуьшкьргенде, соьйлегенде туберкулез бан авырыган аьдем авыруьв коьпте болган тамшыларды яяды. Туберкулез коьп бетинде авырыган аьдем мен белсенли катнасканларга югады. Сога коьре, авырыган ман бир уьйде турган аьдемлерди де врачка каратылмага шақырмага боладылар.

–Авыруьвдан эмленуьв бар ма?

–Туберкулез авыруьвин заманында эмлев бек маьнели. Заманында авыруьвды аянлап, дуьрыс эмленген аьдем мараздан толысынша ийги болмага болады.

– Сакинат Казуевна, сол юкпалы, озъи зарарлы мараздынъ кайдай белгилери боладылар?

–Туберкулездынъ белгилери: узак заман йоьткуруьв, коькирек авыруьв, куьш

таов, эт кызуьв, кешелерде терлев, азуьв.

–Туберкулездан кайтип эмленмеге тийисли?

–Авыруьвдан туберкулезга карсы дарманлар ман эмленген аьдем толысынша оны енъмеге болады. Мараздан 6-8 ай уза-

гына авырыган эмленеди. Эгер авырыган аьдем эмленуьвди болъсе, мараз куьшли болады. Соны ман бактерияларга препаратлардынъ куьши етпеске де болады.

Туберкулездынъ алдын шалуьвнынъ бас йосыгы туберкулез бан авырыганды эмлев болады. Авырыган аьдем маразды юктыратаган вакытта больницада болмага тийисли. Онынъ оьзининъ айырым савыты, тастамалы болмага керек. Бир туьйир де ога уьйде ерге туькирмеге ярамайды. Аьлиндегилердинъ ден савлыгы да, маразлыдынъ оьзининъ савлыгы да коьп бетинде авырыганга бойсынады демеге болады.

– Сакинат Казуевна, коьп савболынъыз бизим газета окуьшыларына эткен аьнлатуьвларынъыз уьшин. Сол маслагатлар бизим аьр биримизге пайдалы болагына шек йок. Оьзинъиз де дайым аман болынъыз, Ногай району бойынша сизге сол мараз бан зарарланып келгенлер саны аз болсын, йок болса, боьтен де ййги.

Хабарласуьвды Галима САГИНДИКОВА юриткен. Суьврете: С.Шураева.

КЫСКАЯКЛЫ ЭМ КИШКЕЙ САББИЙДИНЪ ДЕН САВЛЫГЫН САКЛАВ

Бир - бириси мен байланыслы

Бизим элимизде, сонунь сырасында республикамызда эм Ногай районуна, авыраяклы хатынлардын эм балалардын ден савлыгын саклава уйкен эс этилинеди.

Ногай орталык больницасынын тармагына «Женская консультация» эм «Охрана репродуктивного здоровья» кабинетлери аьрекетлеген район поликлиникасы, бала табув, гинекология боьликлери, 12 фельдшер-акушер эм фельдшер пунктлары киреди.

Ногай район орталык больницасынын билдирувви мен, районимызда медициналык ярдамын хатынларга 4 врач акушер-

керек. Стационарда айлак та куьшли керекли болган баьри дарманлар да бар. Дарманлар ман косымша канагатлав «Здоровье» миллет проекти бойынша яшавга шыгарылады. Ногай орталык больницасында эсапта болган баьри керексинген авыраяклы хатынларга витаминлер бериледи. Озган 2023-нши йыл сондай хатынларга фолиевая кислота, сорбифер, компливит, кальцецин, йодомарин, кардиомагнил,

тувган болса, 2023-нши йыл олардын саны оьсип, 127-ге еткен.

Яслар палатасынын агзасы Ф.Суьндиковадын эм район Хатын-кызлар советининь председатели А.Манкаевадын баславы ман озган йылдын апрель айында «Тувган куьнинь мен, саббий» деген акциясы озгарылды. Алтыншы балалы болган хатынана А.Аблезовады, А.Манкаева, Ф.Суьндикова эм врач акушергинеколог Г.Тангаева кутладылар. Олар яны тувган саббий таза аспан астында суьйген ата-

гинеколог этедилер: район акушергинекологы эм гинекология боьлигининь заведующий Аскер Арсланов, бала табув боьлигининь заведующий Гульфира Тангаева, «Женская консультация» кабинетининь заведующий Эльвира Утегенова, «Охрана репродуктивного здоровья» кабинетининь заведующий Эльмира Караева, врач неонатолог А.Караева. Олардан баска болып, 19 акушер эм 4 балалар медсестралары да аьрекет бардырадылар.

Врачтын сулыбы кайдай йогары эм медицина куьлыкшыларынын юреги тань болса да, больницада сапатлы ярдам медициналык оборудованиесиз болмайды. Сога коьре йылдан-йылга больницадын материаллык негизи беркитиледи. «Ызгы йыллар ишинде Ногай орталык больницасында медициналык оборудование, муьлк, санитарлык коьликлер яньыртылган. Баьри врачлар эм акушерлер компьютерлер мен канагатланганлар, неге десе Ногай орталык больницасы савлык саклавын биргелес патшалык информационлык тармагында аьрекетлейди», – деп Ногай район орталык больницасы билдиреди.

Авыраяклы хатынлардын ден савлыгына тувак баладын савлыгы бойсынады. Кыскааяклыдын савлыгы берк болар уьшин ол керекли витаминлер куьланув

дуюфастон, клотримазол эм баскалар берилген.

Аьр бир аьдемнинь ден савлыгы туьрли болады. Биревлерге косымша ярдам этилинеге тийисли болады. Соны ман байланыста, «Об утверждении порядка оказания медицинской помощи по профилю «акушерство и гинекология» (20.10.2020й.) 1130 номерли РФ Савлык саклава тармагынын буйырыгы толтырылады, сога коьре ден савлыгы яктан кавыфлыгы болган авыраяклы хатынлар 2-нши эм 3-нши дережелли бала табатаган баска ерлерге йибериледи, айтпага, Кизляр каласындагы бала табув уьйине яде Хасавюрт каласындагы перинаталлык орталыгына. Сонунь акында Ногай район орталык больницасы билдиреди.

Акушер Дистанционлы консультативлик орталыгы ман консультативлик озадылар. Оьткен 2023-нши йыл ишинде баьриси телефон аркалы 35 консультация юритилген. Маршрутизация листы бойынша Кизляр каласынын бала табув уьйине 4 авыраяклы кыскааяклы, Хасавюрт каласынын перинаталлык орталыгына – 72, Махачкала каласынын Перинаталлык орталыгына – 2, РКБ бала табув уьйине – 4 кыскааяклылар йиберилгенин Ногай ЦРБ билдиреди.

2022-нши йылда Ногай район орталык больницасында 81 бала

анасынын коьтергишлеви мен келеекте уьстинликлерге етиссин деп йоравлар этилер. А.Аблезова бала табув боьлигининь куьлыкшыларына эм акция катнасувшыларына оз разылыгын билдирди. Ол, Ногай район орталык больницасынын администрациясыннын эм бала табув боьлигининь куьлыкшыларынын кеспи усталыгын эм таньлыгын белгилеп, энь де ийги врачлар бизим больницада аьрекет этетаганын айтты.

Яньыларда, бийылдын каньтар айынын 20-нши куьнинде, Ногай район орталык больницасынын бала табув боьлигине ДР Ямагат палатасынын агзасы Асият Манкаева, «село Терекли-Мектеб» СП МО алдышы специалисти Марина Мурзагишиева, «Ногайский район» МР администрациясыннын ислери мен управляющийининь куьлыгын кесек заманга юритувви А.Кусегенова бардылар. Олар Саидат Алыпкашевады экинши балалы болувы ман кутладылар. Баладын анасына савкатлар тапшырылды, йылы йоравлар айтылдылар.

Бу акция Россияда 2024-нши йыл Аьел йылы деп белгиленуви мен байланыста озгарылды.

Яньы 2024-нши йыл басланганнан бери Ногай орталык больницасында эки бала: бир кеде эм бир кыз тувганлар.

Н.КОЖАЕВА.

ТОБЛЕВЛЕР

Ата-аналарга – салдарлы коьмек

2023-нши йылда Дагестан Республикасы бойынша Россия Социаллык фондыннь боьлиги 760 мынъ 17 ясына дейимги балалардын ата-аналарына эм 50 мынъга ювык авыраяклы хатынларга биргелес пособие беркитти. Пресс билдирувви фондтын пресс-службасында бердилер.

Пособиединь оьлшеми аьелге келетаган келимге коьре бериледи эм регион бойынша яшав аьллерининь энъ кишкей тоьлевининь 50, 75 эм 100 проценти болады. Сол тоьлевинь оьсувви мен Дагестан

Республикасында пособие де оьсти. Аьлиги заманда биргелес пособиединь оьлшеми бир балага 6872 маьнеттен 13745 маьнетке дейим барады, аягы авы хатынларга – 7664 маьнеттен 15328 маьнетке дейим.

Пособие алув уьшин аьрize Госуслуги порталында онлайн кебинде бериледи яде граждандар МФЦ, ДР бойынша СФР боьлигине бармага боладылар. Сондай социаллык коьтергишлев 2023-нши йылдын каньтар айында осал яшайтаган аьеллерге деп беркитилген.

КЕЛЕЕКТЕГИМИЗ – БАЛАЛАР

Бизим куьшимиз бирликте

Коьк аспаннан яркын нурлар тоьгилеп, Коьнъилимди оьр этеди куьлкиси. Халк бирлигин берк этеди саббийлер, Дослык йьрын заньыраткан тавысы.

Г.БЕКМУРАТОВА

Билдирув

Кунбатар авылынын М. Курманалиев атындагы орта мектеби мен Майлыбаев Фазиль Кайтарханович атына 2003 -нши йыл берилген А№-0309826 номерли аттестат куьшиннен тайган деп эсапламак.

Сведения о численности муниципальных служащих администрации по МО СП «село Кумли» Ногайского района РД с указанием фактических затрат на их содержание за IV-й квартал 2024 г.

п/п	Наименование должностей	кол-во шт.ед	за IV-й квартал 2024г.
1	Глава поселения	1	83331
2	Секретарь (Зам.главы)	1	71688
	Всего:	2	155019

Глава администрации МО СП «село Кумли» Ногайского района РД

С.М. ЕЛМАНБЕТОВА

<p>Бораншы авыл орта мектебининь окутувшылар коллективи Кабират Союновна Аджи-гайтаровага суьйикли аданасы Залимханнинь дуьнядан тайганы ман байланыслы болып, каты кайгыруввин билдиреди эм бассавлык йорайды.</p>	<p>Ногай районунын Червленные Буруны авылынын З.Акмурзаев атындагы орта мектебининь ис коллективи етекшиси Тамара Зейдулла кызы Кулаевага эри Рашид дуьнядан тайганы ман байланыслы болып, каты кайгыруввин билдиреди эм бассавлык йорайды.</p>
--	--

«ШОБЛ ТАВЫСЫ» (ГОЛОС СТЕПИ)

ТОКТАСТЫРУВВИ: Дагестан Республикасыннын информация эм баспа агентствосы. Бас редактор КОЖАЕВА Э.Ю.

Газета Дагестан Республикасы бойынша байланыс, информационлык технологиялар эм коьлем коммуникациялар тармагын тергев бойынша Федераллык службасынынь управлениеси мен регистрацияланган. Регистрациялык номери ПИ №ТУ 05-00405 (15 апрель 2019 й.) Колязбаларга рецензия берилмейди. Олар кери ызына кайтарылмайдылар. Авторлар ой токтастары редакциядыкы ман келисеске боладылар. Авторлар ызылмалары уьшин явапчылар. Баспалавга кол басылув заманы – 15:10 саьатте. Баспалавга кол басылган – 10:30 саьатте.

Адрес редакции и издателя: 368850, Республика Дагестан, Ногайский район, с.Терекли-Мектеб, ул.К.Маркса, 49 Газета «Голос степи». Электронный адрес: golosstepi@etnomediadag.ru Официальный сайт газеты - www.golosstepi.ru Индекс издания: полугодовой – ПБ 430, годовой – 63234

Газета выходит 48 раз в году. Тираж – 2500 экз. Цена – 7 рублей 06 коп. Реклама и объявления публикуются по договорным ценам. Газета отпечатана в типографии ГАУ РД «ИД «Дагестан» по адресу: 367018, РД, г.Махачкала, Проспект Петра 1, 61.